

Jak to było ponad sto lat temu...
Literatura dla dzieci dostępna
w latach 1800-1899.
Część 3.

— Mój kochany—odezwiała się raz stryjenka moja, niemłoda już osoba, eks-obywatelka utrzymująca się z procentów we Lwowie—piszesz rozmaite facocyo, czasami i śmieszne, wartoby więc abyś się wziął do tój plagi obywatelskich domów, do owych guwernerów i guwernantek...

— Stryjenko, jakże można!...

— Proszę mi nie przerywać—rzuca surowym tonem, rachując spuszczone oczka pończochy. — Ja wiem co mówię, i powtarzam ci, są plagi.

Darujcie wszystkie panie, panienki i panowie trudniący się prywatną odakacją, że zamilkłem z waszą ochroną, nie z przekonania, dając wam słowo, bo w głębi duszy cenię wysoko i szanuję wasz stan nauczycielski, ale poprostu ze strachu i potrzeby. Jestem człowiekiem tylko, i radbym zapewnić sobie na starość jaką taką egzystencyę. Jak wiadomo, literanci nie mają prawa do emerytury od swoich czytelniczek, a że stryjenka obiecuje mi ciągle coś zapisać, więc powiedzcie sami, czy wypada narażać się takiej osobie? Po dwakroć już, kiedy pani posłowa wybierała się *af potres*, zachorowawszy na katar połączony z chrypką, miałem już ten

Albert Wilczyński

Dla dobra dzieci

Data powstania dokumentu:

1886

Link do książki

<https://polona.pl/item/10598671/3/>

[b. a.]

Elementarz polski dla dzieci niemieckich.

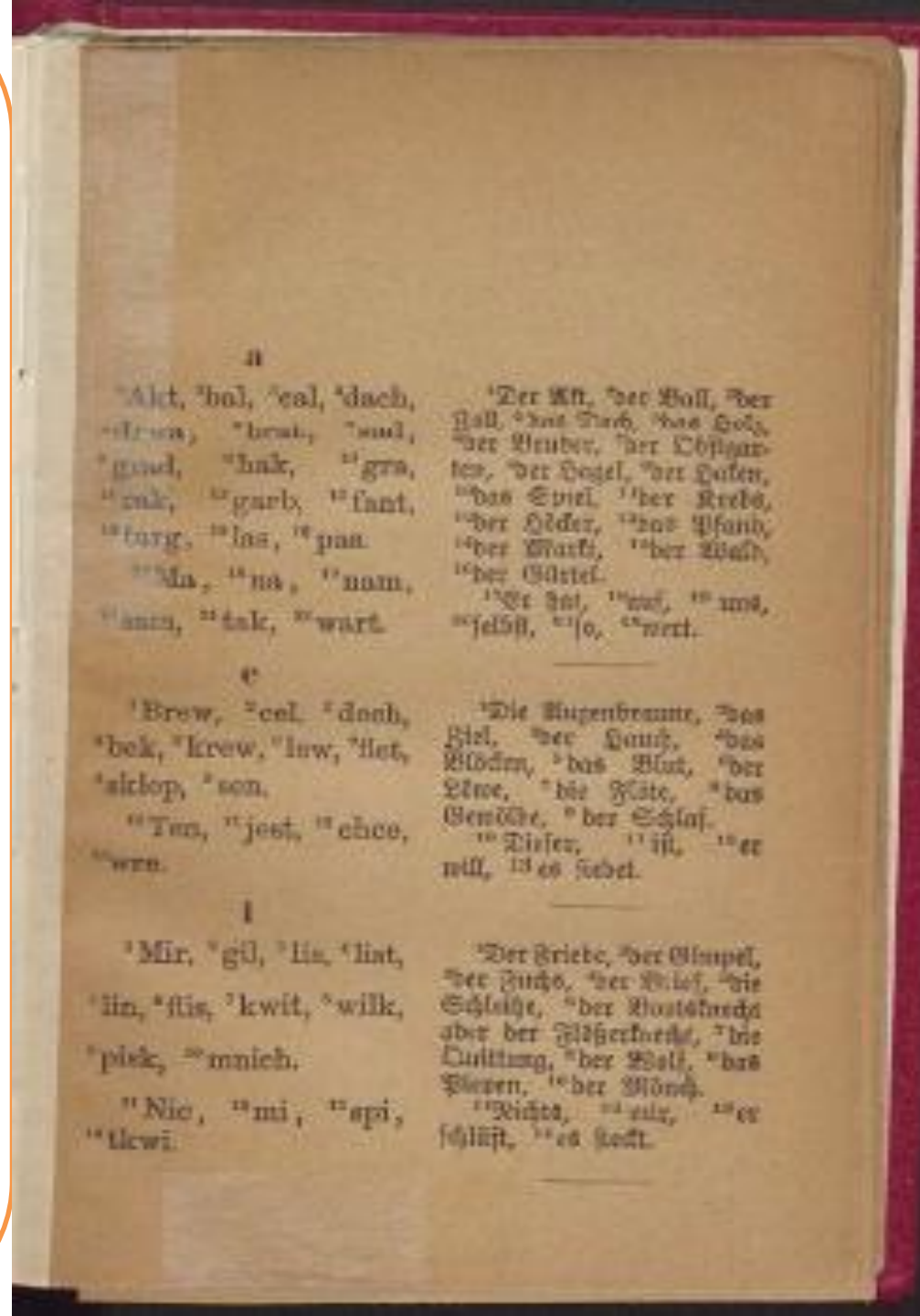
Data powstania dokumentu:

1878

Link do książki

<https://polona.pl/item/19721035/10>

/

O, proście, aby Bóg
 Od błędnych strzegł nas dróg,
 I w zdrowiu chował was...
 Módlcie się, módlcie wraz!

Proś Boga, dziecię, proś,
 Do niebios serce wznos
 I za rodziców swych,
 Co kroków strzegą twych.

Dobra-noc, dziatki me,
 O, wszystkie modły te,
 Pan w niebie przyjął już.
 Złożył je Anioł-stróż.

Franciszek Marzec.

16. Pieśń wieczorna.

Bądź pochwalony, Boże, Ojczy z nieba.
 Pracowałem, igrałem, teraz spać potrzeba,
 Ale nim do snu zamknę swe powieki,
 Dzięki Ci, Boże i chwała na wieki!

II.

Praca. Nauka. Oszczędność. Trzeźwość.

17. Piosnka o pracy i oszczędności.

Prawdy mrówka uczy:
 Kto się tylko włóczy,
 Całe dni próżnuje,
 Temu głód dojmuje.

La, la, la, la, la, la, la, la, la,
 La, la, la, la, la, la, la, la, la,
 Całe dni próżnuje,
 Temu głód dojmuje.

Prawdy uczy pszczołka,
 Co lata na ziółka:
 Kto robi, nie składa,
 Ten w przyszłości biada.
 La, la (jak wyżej).

U tego myśl zdrowa,
 Kto drogi grosz chowa,
 Bo kto jest rozrzutny,
 Potem czas ma smutny.
 La, la (jak wyżej).

Będę więc pracował,
 Każdy grosik chował,

Józef Chociszewski

Pieśni i piosneczki dla dzieci

Data powstania dokumentu: 1899

Link do książki <https://polona.pl/item/799269/3/>

Józef Chociszewski
Jajka Wielkanocne :
powiastka wielkanocna
dla dzieci

Data powstania dokumentu:

1898

Link do książki

<https://polona.pl/item/8016>

[66/2/](#)

I 870.969

3

Jajka Wielkanocne.

POWIASTKA WIELKANOCNA

DLA DZIECI

Podług pism ka. kanonika Schmida

opracował

Józef Chociszewski.

GNIEZNO.

Wydawnictwo księgarni J. B. Langiego.

1898.

UWAGA

tycząca się wykładu Grammatyki Polskiej.

Z notami początkującymi przebieg. Nau czysiel *Zródłosłowni*, tylko praktycznis, dają im do odrabiania za kagecie, po kolei wszystkie zadania, pod każdym zamierzczone prawidłem i tylko zdania tłomacząc im części mowy i zasady ich ortograficzne.

Następnie przed rozpoczęciem *Składni*, powtórnie przejdzie tę *Część I^{szą}* wymagając od uczących się teoretycznego wyjaśnienia każdej części mowy i każdego prawidła, dyktując obok tego ćwiczenia ortograficzne, zamieszczone w *Ortografji*.

Nawiasem tu do *Składni*, niechaj jednocześnie uczniowie przechodzą ją tak teoretycznie, jako też praktycznie, odrabiając za pomocą wskazano tam zadań i różnych rozbiary.

Tak więc cały wykład Grammatyki zamknie się w trzech różnych kursach: 1) praktycznym (*Zródłosłowni*); 2) teoretycznym (*Zródłosłowni* i *Ortografji*); 3) teoretyczno-praktycznym (*Składni*).

WSTĘP.

Grammatyka jest nauka języka, czyli mowy ludzkiej, której zasady wyjaśnia.

Aby dobrze mówić i pisać po polsku i nawzajem dokładnie rozumieć, co inni mówią i piszą, potrzeba poznać zasady języka, czyli mowy polskiej, to jest należy obznajd się z Grammatyką polską.

Każde rozumne mowa, którą my tutaj różniemy się od zwierząt (?), składa się ze zdań, zdania zaś układają się z wyrazów.

o zdaniach.

Zdaniem nazywany są w jakim przedmiocie, np. Niebo jest pogodnie.

Tutaj widzimy, że zdanie zawiera w sobie trzy części, to jest:

1. *Przedmiot* (*subiectum*), o którym są wyzrekamy; np. niebo, słońce.

2. *Opowiedzenie* (*predicatum*), wypowiedzenie o przedmiocie tego wyzatkiego, czym on jest, co robi, a zatem jego przymiot, działanie; np. pogodny, wze.

Wincenty Dawid

Krótką grammatyka polska dla dzieci polskich

Data powstania dokumentu: **1859**

Link do książki <https://polona.pl/item/920603/2/>

ZIARNKO.

Oto ziarnko z czerwonego jabłuszka; z tego ziarna będzie drzewo. Na drzewie tém urośnie krocie jabłek i powtórzy się to wielkie odzycie. I ty cudów niewidzisz? Cuda się dzieją przed tobą, tylko otwórz oczy.

Kto to ziarno w ziemię rzucone przechował, osłaniał? Bóg pielegnował ziarnko jak matka pielegnuje dzieciątko. Chwała niech będzie Bogu tylko niespuszczaj z oka dzieł Jego. Wielkość Pana w malém ziarneczku jak i w ogromnym dębie. Szczęśliwy, kto myśli o Panu i poznać go pragnie i wolą jego zachowa.

KROPLA.

Kropłe rosy spadły na ziemię. W każdej świat się odbija. Blyszczą jak perły na kwiatach. W każdej kropelce życie. Chodź ze mną na łąkę, tam ujrzysz cuda od-

życia. Już roślina umierała, Bóg spuścił na nią rosy kropelkę, i żyje. Skąd w niej tu życie! Bóg ją ożywił. W kropelce tego niewidzisz. O dziecię! dużo rzeczy niewidzisz a są, rozum przekonywa cię że są. Kropelka rosy, krąży w roślinie jak krew w żyłach człowieka. Piękne roślinki ozdobne rosą. To wielka piękność, żaden jubiler tak pięknych rzeczy niezrobi; bo też to dzieło boże, a dzieło boże każde cudem. Dzieło boże każde, czy wielkie, czy małe, zdumiewa. Szczęśliwe dziecię, któresię nad wszystkim zastanowi.

JA.

Byłem powinięty w pieluszki, sam się poznawać niemogłem. Ręce moje niebyły podobne do rąk, bo władzy w nich niemiałem. Nogi moje niechodziły, i stanąć niemogłem. Dzisiaj usta moje mówią, usta moje śpiewają chwałę Panu, bo już dzieciątkiem malém niejestem.

Stanisław
Jachowicz
**Ćwiczenia
pobożne dla
dzieci,
rozwijające
myśl.**

Data powstania
dokumentu:

1857

Link do książki
[https://polona.pl/
item/59113/1/](https://polona.pl/item/59113/1/)

Tryb rozkazujący.

Bądź chwalony, a, e,
 Niech on będzie chwalony, a, e,
 Bądźmy chwaleni, chwalone;
 Bądźcie chwaleni, chwalone,
 Niech oni będą chwaleni, chwalone.

PRZYKŁAD DO ROZBIORU GRAMMATYCZNEGO.

Przez dobroć i łaskawość człowieka zbliża się do natury niebian.

Jan Salski.

R O Z B I Ó R.

Przez, przyimek, rządzi przypadkiem czwartym.
Dobroć, ci, jest to imię rzeczowne, pospolite, należy do formy drugiej: bo jest rodzaju żeńskiego, położone w przypadku czwartym, dla rządu przyimka *przez*.

J, spójnik.

Łaskawość, ści, imię rzeczowne, należy do formy drugiej, dla tego, że jest rodzaju żeńskiego, położone w przypadku czwartym dla rządu tegoż samego przyimka *przez*.

Człowiek, ieka, rzeczownik, należy do formy 1^{szej}, bo jest rodzaju męski: położony w przypadku 1^{szym}, liczby pojedynczej, bo odpowiada na pytanie *Kto?*

Zbliża się, pochodzi od *zblizum się*, *zblizas się*, *zblizac się*, *zblizyc się*, słowo zaimkowe, należy do formy 1^{szej}, bo ma osobową

samogłoskę *A*, położone w trybie oznajmującym, czasie teraźniejszym, osobie 3^{ciej} liczby pojedynczej.

Do, przyimek rządzi przypadkiem drugim.

Natura, y, rzeczownik, rodzaju żeńskiego, należy do formy 2^{giej}, położony w przypadku drugim, liczby pojedynczej, dla rządu przyimka *do*.

Niebian, pochodzi od: *niebianin*, na, rzeczownik, należy do formy pierwszej, bo jest rodzaju męskiego, położony w przypadku drugim, liczby mnogiej, dla dopełnienia mowy.

Adam Stanisław Krasiński
Gramatyka polska dla dzieci
 krótko zebrana

Data powstania dokumentu: 1836

Link do książki

<https://polona.pl/item/122126/19/>

samymi Niemcami, zanieczyściła sprawy Państwa, nie szanowała praw ani zwyczajów miejscowych, i dopuszczała się wszelkiego rodzaju bezprawia, aż na ostatek oburzyła tak na siebie cały naród, że musiała z kraju uciekać. Wyjeżdżając potajemnie z Polski, zabrała korony i inne skarby, a zarazem wzięła z sobą nieletniego syna swego Kazimierza, którego wysłała na nauki do Francji, do klasztoru Benedyktynów w Clugni (po polsku Kluniak). Osierocony kraj, pozostawiła tym sposobem w największym zamieszaniu.

Teofil Stanisław Nowosielski,
Historia polska :

dla dzieci treściwie napisana

Data powstania dokumentu:

1882

Link do książki

<https://polona.pl/item/245055/3/>

KAZIMIERZ I. ODNOWICIEL.

Ur. r. 1166, wstąpił na tron 1040, um. 1058, panował lat 18.

Z wstąpieniem na tron Kazimierza, namiestnik Mazowsza niejaki Masław, powróciwszy do pogaństwa, wzniecił bunt przeciwko królowi. Kazimierz odniósłszy zwycięstwo nad buntownikami, zajął się troskliwie dobrem kraju, podnawiał biskupstwa, zaprowadził wiele szkółek i klasztorów. Ztąd też Polacy nazwali go Odnowicielem. Zostawił po sobie dwóch synów, Bolesława i Władysława.

Fig. 1.

I. Przeplatanie.

1. „Maszy dzisiaj święto; długi zimowy wieczór już się rozpoczął; cóż będziemy robiły?” Zapytywały się wzajemnie małe siostryczki.

„Posłuchajcie mnie, nauczę was coś nowego, nauczę was robić przeplatanych, również pięknych jak tkaniny tkacza. Jak się w nie wprawicie, będziecie mogły zrobić dla Mamy na koleśki; tak ładną do książki, dla Tatki pasek do serwoty, dla

[b. a.]

**Dla dziewczątek :
książka praktycznej pracy, ćwiczeń
i zabaw dla panienek
od 6 do 15 roku życia**

Data powstania dokumentu:

1873

Link do książki

<https://polona.pl/item/18447839/4/>

Dziękuję za uwagę.
Czwarta część wystawy
ukaze się w czerwcu 2016 r.

